

Міністерство освіти і науки України
Мукачівський державний університет
Кафедра географії та суспільних дисциплін

ГЕОГРАФІЧНЕ КРАЄЗНАВСТВО І ТУРИЗМ
МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 106 «Географія»

УДК 911.9:908:338.48(072)(076)

Розглянуто та рекомендовано до друку науково-методичною радою Мукачівського державного університету

Протокол 10 від 22 квітня 2026 р.

Розглянуто та схвалено на засіданні кафедри географії та суспільних дисциплін

Протокол 15 від 20 березня 2026 року.

Укладачі

Ільтьо Г.Ф. - канд. політ. наук, доцент кафедри географії та суспільних дисциплін

Лужанська Т.Ю. - канд. геогр. наук, доцент кафедри географії та суспільних дисциплін

Рецензент

Гоблик-Маркович Н.Ю. - канд. екон. наук, доцент кафедри менеджменту, управління економічними процесами та туризму

Географічне краєзнавство і туризм: методичні вказівки до практичних занять для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності: 106 «Географія» / Укладачі Г.Ф.Ільтьо, Т.Ю.Лужанська.- Мукачево : МДУ, 2026. – 45 с.(1.6 др.арк.)

У методичних вказівках подано матеріали до практичних занять з навчальної дисципліни «Географічне краєзнавство і туризм», розкрито науково-теоретичні засади краєзнавства, форми, методи та засоби краєзнавчої роботи, що допоможе здобувачам збагатити когнітивну складову загальної професійної підготовки та застосовувати здобуті знання під час навчання, проходження практик й у професійній діяльності. Зміст та структура вказівок дозволяють забезпечити як аудиторні, так і самостійну роботу здобувачів.

ЗМІСТ

1. Вступ	4
2. Програма навчальної дисципліни	6
3. Тематика практичних занять	10
4. Питання для самоперевірки	18
5. Перелік питань до проміжного та підсумкового контролю	20
6. Завдання для самостійної роботи	23
7. Тестові завдання	25
8. Практичні завдання	32
9. Глосарій	37
10.Рекомендована література	47

ВСТУП

Навчальна дисципліна «Географічне краєзнавство і туризм» орієнтована на ознайомлення з теоретико-методологічними основами, методами організації і проведення суспільно-краєзнавчих досліджень.

Мета: підготовка висококваліфікованих, конкурентоспроможних фахівців з географії, здатних розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у галузі географії, що передбачає застосування певних теорій та методів географічної та інших наук і характеризується комплексністю при підготовці фахівців з управління регіональним розвитком, міського та районного планування, країнознавчих досліджень, організації подорожей.

Завдання навчальної дисципліни :

– визначити теоретико-методологічні основи проведення географічних досліджень, організації і планування етапів географічних досліджень, сформулювати уявлення про проведення камеральної обробки отриманих результатів у ході емпіричних досліджень у формі звітної наукової документації результатів;

– ознайомити з практичними аспектами проведення суспільно-краєзнавчих досліджень, з інструментарієм географії щодо способів збору та обробки географічної інформації на різних таксономічних рівнях, навчити правильно використовувати отримані знання в географічних, краєзнавчих, регіональних дослідженнях;

– оволодіти основними методами і методиками проведення досліджень за різних природних, соціально-економічних умов, сформулювати сучасне розуміння геопросторової організації, її зв'язків з природними, соціально-економічними, техногенними факторами.

Предмет: природно- та суспільно- географічні комплекси, їх складові у взаємозв'язку, просторові процеси й форми територіальної організації.

Засвоєння навчального матеріалу курсу базується на знаннях і вміннях здобувачів студентів із таких навчальних дисциплін, як «Вступ до фаху», «Геоінформаційні системи в географії», «Картографія», Загальне землезнавство»,

«Геологія, геоморфологія», «Метеорологія і кліматологія», «Гідрологія», «Ґрунтознавство», «Суспільна географія», «Географія населення з основам демографії» тощо.

Місце дисципліни в освітньому процесі: Програма передбачає здобуття фундаментальних та професійно орієнтованих знань, вмінь і навичок; здатності вирішувати складні професійні завдання в галузі географії та суміжних спеціальностях. Особливістю ОП є міждисциплінарна та багатопрофільна підготовка фахівців з географії, дослідницька, яка втілюється у підготовці здобувача до інформаційно-пошукової діяльності та організаційно управлінська.

Програмні компетентності та результати навчання:

Загальні компетентності:

ЗК 01 - Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК 02 - Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК 03 - Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК 07 - Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК 10 - Навички забезпечення безпеки життєдіяльності.

ЗК 11 - Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК 12 - Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу.

Спеціальні (фахові) компетентності:

СК 01 - Здатність брати участь у плануванні та виконанні наукових та науково-технічних проєктів.

СК 02 - Здатність застосовувати знання і розуміння основних характеристик, процесів, історії і складу природи і суспільства.

СК 07 - Знання і використання специфічних для географічних наук теорій, парадигм, концепцій та принципів.

СК 11 - Здатність працювати в колективах виконавців, у тому числі в міждисциплінарних проєктах.

Програмні результати навчання:

PO1 Знати, розуміти і вміти використовувати на практиці базові поняття з теорії географії, а також світоглядних наук.

PO10 Знати цілі сталого розвитку та можливості своєї професійної сфери для їх досягнення, в тому числі в Україні.

PO11 Дотримуватися морально-етичних аспектів досліджень, чесності, професійного кодексу поведінки.

2. Програма навчальної дисципліни

Модуль 1. Загальні принципи та підходи суспільно-краєзнавчих досліджень

Тема 1. Предмет, мета і завдання навчальної дисципліни

Теоретичні засади наукового пізнання у суспільній географії. Мета і завдання курсу. Наукова картина світу. Наука і релігія. Науки природничі та суспільні. Наукова теорія. Методологія. Емпіричний та теоретичний рівні пізнання. Фундаментальні та прикладні дослідження.

Загальна характеристика наукових методів у суспільно-краєзнавчих дослідженнях.

Об'єкт географічних досліджень. Основні напрямки географічних досліджень.

Тема 2. Географічне мислення. Географічний підхід

Хорологічний, історичний та системний підходи суспільно-краєзнавчих досліджень. Предмет географічних досліджень. Основоположні поняття

географічної науки: місце, простір, район, територія. Ознаки географічного мислення.

Тема 3. Суспільно-краєзнавчих дослідження: методологічний огляд

Особливості, принципи географічних досліджень. Польові та камеральні дослідження. Джерела первинної інформації. Збирання географічних даних. Якісні та кількісні характеристики географічних об'єктів. Наукова географічна мова. Просторове впорядкування географічної інформації. Систематика географічних об'єктів по вертикалі та по горизонталі.

Тема 4. Методика вивчення джерел географічної інформації

Методика вивчення письмових джерел (публікації з тем дослідження). Методика вивчення статистичних джерел.

Тема 5. Методи і підходи аналізу суспільно-географічного положення

Сутність поняття географічне положення та суспільно-географічне положення. Рівні суспільно-географічного положення. Головні ознаки і види суспільно-географічного положення. Головні властивості суспільно-географічного положення. План характеристики суспільно-географічного положення.

Тема 6. Суспільно-географічне дослідження населення і розселення населення в регіоні

Методика аналізу геодемографічних процесів. Аналіз територіальної диференціації геодемографічних процесів. Геодемографічний прогноз. Методика геодемографічного районування. Аналіз демографічної ситуації. Дослідження систем розселення. Вимір людського розвитку. Показники якості життя населення.

Модуль 2. Дослідження основних суспільно-краєзнавчих об'єктів, комплексів, систем

Тема 7. Суспільно-географічне дослідження природно-ресурсного потенціалу

Характеристика особливостей територіальної диференціації природно-ресурсного потенціалу. Причини нерівномірного розподілу.

Тема 8. Методика дослідження населеного пункту

Програма суспільно-географічного дослідження населеного пункту. Значення і роль населеного пункту у формуванні етносоціальних процесів, адміністративної структури, особливостей розвитку прилеглих території та державоутворюючих процесів. Характеристика туристсько-рекреаційних можливостей населеного пункту.

Тема 9. Методика дослідження господарського комплексу регіону

Методи та підходи дослідження господарського комплексу і інтенсивності освоєння території. Вплив факторів розміщення виробництва на територіальну структуру господарства.

Тема 10. Методика дослідження компонента територіально-виробничого комплексу

Поняття та види територіально-виробничих комплексів.

Тема 11. Дослідження сільськогосподарського виробництва

Цільові настанови досліджень. Вихідні матеріали. Програма дослідження сільськогосподарського підприємства. Аналіз структури сільськогосподарського виробництва.

Тема 12. Методичні засади суспільно-географічного дослідження громадського транспорту

Системне дослідження громадського транспорту. Структурний аналіз громадського транспорту. Факторний аналіз громадського транспорту. Регіональний аналіз територіальної організації громадського транспорту.

Тема 13. Суспільно-географічне дослідження особливостей природокористування та екологічної ситуації в регіоні

Специфічні риси географії екологічних проблем регіону. Особливості природокористування і пов'язані з цим відміни у змінах навколишнього природного середовища.

Тема 14. Методичні засади суспільно-географічного дослідження і туризму і рекреації

Теоретико-методологічні основи суспільно-географічного дослідження туризму і рекреації. Суспільно-географічний підхід до оцінки чинників розвитку туризму і рекреації. Дослідження особливостей територіальної організації спеціалізованого туризму.

Тема 15. Методика суспільно-географічного дослідження культурно-мистецької сфери регіону

Ретроспективний огляд культурно-мистецького розвитку території регіону. Аналіз факторів формування, функціонування і розвитку культурно-мистецької сфери регіону. Інтегральна оцінка ресурсів культурно-мистецького потенціалу регіону.

Тема 16. Побудова комплексного суспільно-географічного профілю території

Поняття і складові комплексного суспільно-географічного профілю. Особливості побудови комплексного суспільно-географічного профілю. Аналіз комплексного суспільно-географічного профілю.

3. Тематика практичних занять

Модуль 1. Загальні принципи та підходи суспільно-краєзнавчих досліджень

Тема 1. Методика вивчення документів як джерел географічної інформації

1. Класифікація документів як джерел географічної інформації.
2. Основні джерела географічної інформації:
  - Картографічні: карти (настінні, атласи), плани місцевості, космічні та аерофотознімки (дистанційні методи).
  - Літературні, документальні: підручники, енциклопедії, словники, статистичні збірники, наукові звіти, художня література.
  - цифрові: інтернет-ресурси, геоінформаційні системи (ГІС), сайти наукових установ та служб.
3. Методи наукового аналізу документації.

Питання для обговорення

1. Класифікація та характеристика основних джерел географічної інформації.
2. Друковані та електронні джерела географічної інформації: порівняльний аналіз.
3. Картографічні твори як специфічний вид географічного документа.
4. Класифікація та характеристика основних джерел географічної інформації.
5. Друковані та електронні джерела географічної інформації: порівняльний аналіз.
6. Картографічні твори як специфічний вид географічного документа.
7. Методика вивчення статистичних матеріалів про населення та господарство.
8. Аналіз та інтерпретація тематичних карт у географічних дослідженнях.
9. Використання історичних документів (літописів, звітів) для вивчення географічних змін.

Теми рефератів

1. Методика бібліографічного пошуку географічної літератури.
2. Використання інтернет-ресурсів та ГІС як джерел оперативної географічної інформації.
3. Методика наукового аналізу текстових документальних джерел.

Тема 2. Суспільно-географічне дослідження розселення населення

1. Методика геодемографічного районування.
2. Аналіз демографічної ситуації.
3. Дослідження систем розселення.
4. Вимір людського розвитку.
5. Показники якості життя населення.

Питання для обговорення

1. Суспільно-географічні підходи до вивчення розселення.
2. Вплив соціально-економічних чинників на розселення населення.
3. Методи картографування та аналізу густоти населення.

4. Сучасні тенденції урбанізації в Україні та світі.
5. Роль великих міст та міських агломерацій у розселенні.
6. Субурбанізація та урбанізація: особливості та наслідки.
7. Екологічні проблеми міського розселення.
8. Типи сільських поселень та їх еволюція.

Теми рефератів

1. Трансформація сільського розселення в умовах депопуляції.
2. Регіональні відмінності в розселенні населення України.
3. Вплив міграцій на розселення населення України.
4. Суспільно-географічна характеристика розселення у Карпатському регіоні.
5. Вплив цифровізації на розселення та спосіб життя населення.
6. Розселення населення як фактор сталого розвитку регіону.

Тема 3.Методика дослідження господарського комплексу регіону

1. Методи та підходи дослідження господарського комплексу і інтенсивності освоєння території.
2. Вплив факторів розміщення виробництва на територіальну структуру господарства.
3. Методологічні засади дослідження регіонального господарського комплексу.

Питання для обговорення

1. Система показників оцінки господарського комплексу регіону.
2. Застосування балансового методу в аналізі регіональної економіки.
3. Особливості використання порівняльного аналізу для оцінки конкурентоспроможності регіонів.
4. Економіко-математичні методи (ЕММ) у моделюванні розвитку господарського комплексу регіону.

5. Оцінка ефективності використання природно-ресурсного потенціалу регіону.
6. Методи дослідження соціально-економічного розвитку адміністративного району.
7. Використання SWOT-аналізу при розробці стратегії розвитку регіону.
8. Аналіз інвестиційної привабливості господарського комплексу регіону.

Теми рефератів

1. Методика формування регіональних продуктивних підкомплексів (на прикладі АПК).
2. Моніторинг регіональних ринків праці та розселення населення.
3. Методика аналізу галузевої та територіальної структури промисловості регіону.

Модуль 2. Дослідження основних суспільно-краєзнавчих об'єктів, комплексів, систем

Тема 4. Методика дослідження господарського комплексу регіону

1. Методи та підходи дослідження господарського комплексу і інтенсивності освоєння території.
2. Вплив факторів розміщення виробництва на територіальну структуру господарства.
3. Аналіз методів визначення провідних галузей економіки регіону.

Питання для обговорення

1. Аналіз провідних галузей економіки регіону.
2. Статистичні, математичні та аналітичні методи.
3. Основні інструменти - коефіцієнти локалізації, спеціалізації, виробництва на душу населення та метод структурно-динамічного аналізу.
4. Наукові методи аналізу розміщення продуктивних сил.
5. Загально наукові методи дослідження.

Теми рефератів

1. Методичні основи, включаючи розрахунок коефіцієнтів спеціалізації та локалізації.
2. Аналіз ефективності використання природних, трудових та фінансових ресурсів.
3. Дослідження методів формування територіально-виробничих комплексів (ТВК).
4. Система показників, що характеризують рівень розвитку регіону.
5. Інструменти оцінки інвестиційної привабливості.
6. Практичне застосування SWOT-аналізу для оцінки сильних та слабких сторін.
7. Оцінка розвитку транспортної, енергетичної та соціальної інфраструктури.

Тема 5. Методичні засади суспільно-географічного дослідження і туризму і рекреації

1. Теоретико-методологічні основи суспільно-географічного дослідження туризму і рекреації.
2. Суспільно-географічний підхід до оцінки чинників розвитку туризму і рекреації.
3. Дослідження особливостей територіальної організації спеціалізованого туризму.

Питання для обговорення

1. Методичні засади суспільно-географічного дослідження туризму та рекреації.
2. Оцінка природно-ресурсного та культурно-історичного потенціалу, районування та прогнозування розвитку галузі на певній території.
3. Основні методи суспільно-географічного дослідження (СГД).
4. Специфіка дослідження рекреації та туризму.
5. Порівняння рекреаційного потенціалу різних регіонів або країн для виявлення переваг.

Теми рефератів

1. Методи оцінки природно-рекреаційного потенціалу території (на прикладі конкретного регіону України).
2. Суспільно-географічні підходи до вивчення рекреаційних потреб населення.
3. Картографічний метод у дослідженнях туризму та рекреації.
4. Методика рекреаційного районування територій.
5. Методичні засади аналізу впливу туризму на соціально-економічний розвиток регіону.
6. Порівняльна характеристика методів дослідження туристських потоків.
7. Використання ГІС-технологій у суспільно-географічних дослідженнях рекреації.
8. Методика оцінки рекреаційної місткості ландшафтів.
9. Експертні методи в оцінці туристичної привабливості об'єктів.
10. Принципи та методи створення туристичних атласів.

Тема 6. Методика суспільно-географічного дослідження культурно-мистецької сфери регіону

1. Ретроспективний огляд культурно-мистецького розвитку території регіону.
2. Аналіз факторів формування, функціонування і розвитку культурно-мистецької сфери регіону.
3. Інтегральна оцінка ресурсів культурно-мистецького потенціалу регіону.

Питання для обговорення

1. Культурно-мистецькі регіони країни.
2. Розвиток культурно- мистецьких сфер.
3. Назвіть основні методи суспільно- географічного дослідження культурної та мистецької сфер регіонів країни.
4. Сучасні наукові розвідки природно-ресурсного потенціалу.
5. Дослідження природно - ресурсної території.

Теми рефератів

1. Суспільно-географічний підхід до вивчення культурно-мистецького простору регіону.
2. Методика картографування закладів культури та мистецтва.
3. Використання статистичних методів для оцінки культурного потенціалу області.
4. Комплексна оцінка культурно-мистецької сфери у структурі соціальної географії. Просторова організація мережі театрів та музеїв регіону.
5. Географія бібліотечної мережі: тенденції та проблеми розвитку.
6. Особливості розміщення закладів мистецької освіти в регіоні.
7. Культурна інфраструктура сільських територій: суспільно-географічний аспект.
8. Культурні ландшафти регіону як об'єкт суспільно-географічного дослідження.
9. Географія фестивального руху та культурних подій.
10. Вплив народних промислів на формування культурного іміджу регіону.
11. Мистецтво в міському просторі: географічний аналіз (на прикладі обласного центру).
12. Роль культурно-мистецької сфери у розвитку культурно-пізнавального туризму.

4. Питання для самоперевірки

1. Оцінка географічного положення України.
2. Кордони України.
3. Історико-географічні матеріали про дослідження території України.
4. Комплексні експедиції по вивченню природних умов України.
5. Сучасні погляди на вивчення території України.
6. У чому полягають історичні аспекти дослідження території України?
7. Опишіть комплексні експедиції по вивченню природних умов України?
8. Чому поняття рекреація постійно змінюється?
9. Чим зумовлена належність рекреаційної географії до суспільно-географічного циклу наук?

10. Дайте визначення поняття «рекреація».
11. Дайте визначення територіальної рекреаційної системи?
12. Що є елементами ТРС в Україні і світі?
13. Назвіть природно-історико-етнографічні рекреаційно-туристичні комплекси, які пропонується створити в Карпатах. 2
14. Яка частина Передкарпаття в рекреаційному плані використовується найінтенсивніше і чому?
15. Який екологічний стан Українських Карпат?
16. Проаналізуйте складові географічне районування України?
17. Оцініть зональність як один з найважливіших просторових проявів фізико-географічних явищ і процесів на території України?
18. Проаналізуйте явища і процеси, які відбуваються в межах широтних фізико-географічних зон України?
19. Оцініть азональний характер природно-географічних регіонів України?
20. Проаналізуйте існуючі схеми фізико-географічного районування України?
21. Оцініть регіональний вплив природних умов на території України?
22. Проаналізуйте фізико-географічні області гірських територій України.
23. Проаналізуйте склад природно-заповідного фонду України?
24. Охарактеризуйте природні заповідники України?
25. Охарактеризуйте біосферні заповідники України?
26. Охарактеризуйте національні природні парки України?
27. Охарактеризуйте заказники України?
28. Охарактеризуйте пам'ятки природи України?
29. Охарактеризуйте заповідні урочища України?
30. Охарактеризуйте ботанічні сади України?
31. Охарактеризуйте дендрологічні парки України?
32. Охарактеризуйте зоологічні парки України?
33. Охарактеризуйте парки - пам'ятки садово-паркового мистецтва України?
34. Оцініть перспективи розвитку природоохоронних комплексів України?

35. Поняття «рекреаційні ресурси», як важливої складової частини рекреаційного потенціалу.
36. Особливості лікувально-оздоровчого туризму світу.
37. Географія основних типів курортів.
38. Лікувально-курортне господарство.
39. Рекреаційно-туристичні комплекси.
40. Рекреаційно-туристичні господарства.
41. Рекреаційні ресурси Полісся.
42. Використання історико-культурних ресурсів в пізнавальній рекреаційній діяльності в Україні.
43. Екологічні проблеми рекреаційної діяльності.
44. Географія лікувально-оздоровчого туризму.
45. Рекреаційні ресурси України.
46. Характеристика природних рекреаційних ресурсів України.
47. Вільний час людини як передумова розвитку рекреаційної діяльності.
48. Сільський зелений туризм в Україні.
49. Стан та перспективи розвитку природно-заповідного фонду України.
50. Чинники розвитку курортно-рекреаційного господарства країни.

5. Перелік питань до проміжного та підсумкового контролю

1. Предмет, мета і завдання навчальної дисципліни «Географічне краєзнавство і туризм».
2. Теоретичні засади наукового пізнання у суспільній географії.
3. Наукова картина світу.
4. Науки природничі та суспільні.
5. Наукова теорія.
6. Методологія.
7. Емпіричний та теоретичний рівні пізнання.
8. Фундаментальні та прикладні дослідження.
9. Загальна характеристика наукових методів у суспільно-краєзнавчих дослідженнях.
10. Географічне мислення. Географічний підхід.
11. Методика вивчення джерел географічної інформації.
12. Методи і підходи аналізу суспільно-географічного положення.
13. Хронологічний, історичний та системний підходи суспільно-краєзнавчих досліджень.
14. Предмет географічних досліджень.
15. Основоволожні поняття географічної науки: місце, простір, район, територія.
16. Ознаки географічного мислення.
17. Синергетичний та геосистемний підхід.
18. Просторове впорядкування географічної інформації.
19. Сутність поняття географічне положення та суспільно-географічне положення.
20. Суспільно-географічне дослідження населення в регіоні.
21. Суспільно-географічне дослідження природно-ресурсного потенціалу.
22. Методика дослідження населеного пункту.

23. Методика дослідження господарського комплексу регіону.
24. Методика дослідження компонента територіально-виробничого комплексу.
25. Поняття та види територіально-виробничих комплексів.
26. Дослідження сільськогосподарського виробництва.
27. Аналіз структури сільськогосподарського виробництва.
28. Регіональний аналіз територіальної організації громадського транспорту.
29. Системне дослідження громадського транспорту.
30. Суспільно-географічне дослідження особливостей природокористування та екологічної ситуації в регіоні.
31. Побудова комплексного суспільно-географічного профілю території.
32. Методичні підходи дослідження рівня життя населення регіону у суспільній географії та його оцінки.
33. Методичні підходи до вивчення основних суспільно-краєзнавчих об'єктів, комплексів, систем.
34. Специфічні риси географії екологічних проблем регіону.
35. Особливості природокористування і пов'язані з цим відміни у змінах навколишнього природного середовища.
36. Методичні засади суспільно-географічного дослідження і туризму і рекреації.
37. Методичні засади суспільно-географічного дослідження громадського транспорту.
38. Методика суспільно-географічного дослідження культурно-мистецької сфери регіону.
39. Характеристика туристсько-рекреаційних можливостей населеного пункту.
40. Методи та підходи дослідження господарського комплексу і інтенсивності освоєння території.

41. Вплив факторів розміщення виробництва на територіальну структуру господарства.
42. Теоретико-методологічні основи суспільно-географічного дослідження туризму і рекреації.
43. Суспільно-географічний підхід до оцінки чинників розвитку туризму і рекреації.
44. Дослідження особливостей територіальної організації спеціалізованого туризму.
45. Ретроспективний огляд культурно-мистецького розвитку території регіону.
46. Аналіз факторів формування, функціонування і розвитку культурно-мистецької сфери регіону.
47. Інтегральна оцінка ресурсів культурно-мистецького потенціалу регіону.
48. Поняття і складові комплексного суспільно-географічного профілю.
49. Особливості побудови комплексного суспільно-географічного профілю.
50. Аналіз комплексного суспільно-географічного профілю.

6. Завдання для самостійної роботи

Самостійна робота з географічного краєзнавства і туризму спрямована на поглиблення знань через дослідження рідного краю, включаючи складання глосаріїв, розробку екскурсійних маршрутів, створення презентацій про туристичні об'єкти, а також опрацювання джерел з охорони природи. Вона розвиває навички пошукової та методичної роботи.

Приклади завдань для самостійної роботи:

Дослідницькі завдання:

Вивчення джерел географічного краєзнавства вашої області (архіви, бібліотеки, інтернет-ресурси).

Опис фізико-географічних особливостей рідного краю (ландшафт, клімат, води).

Складання опису краєзнавчих об'єктів (парки, річки, геологічні відслонення).

Методичні завдання:

Розробка інтегрованого уроку з географії з використанням краєзнавчого матеріалу.

Створення сценарію туристичної екскурсії для учнів (маршрут, об'єкти, завдання).

Складання методичного опису шкільного краєзнавчого музею.

Творчі завдання:

Підготовка презентації або відеоролика «Туристичні перлини мого краю».

Створення глосарію краєзнавчих термінів.

Робота з документами:

Ознайомлення із Законом України «Про охорону природи» та іншими екологічними нормативно-правовими актами.

Рекомендації щодо написання й оформлення рефератів

У процесі самостійної роботи студенти виконують не лише стандартні, а й творчі індивідуальні завдання за власним вибором. Індивідуальна творча робота студента оформляється, як правило, у вигляді реферату з певної наукової проблеми. Від студентів вимагається ретельна робота з різноманітними джерелами інформації, збір необхідних даних, їх аналіз та

систематизація. Студенти здобувають і вдосконалюють вміння та навички творчої, науково-дослідницької роботи, привчаються до належного оформлення результатів дослідження. При написанні рефератів використовуються матеріали з підручників та навчальних посібників, енциклопедій, довідників, статистичних збірників, наукових монографій та статей, атласів, науково-популярної літератури тощо. Доцільним є також використання ресурсу Internet.

Вимоги до реферату:

- 1) *загальний обсяг реферату* повинен бути в межах до 15-20 сторінок, написаних чітко і розбірливо власноруч;
- 2) *за структурою реферат повинен містити такі складові:* титульний аркуш, зміст, короткий вступ, основну частину, висновки і список використаних джерел;
- 3) *вимоги до оформлення титульного аркуша:* згори – назва навчального закладу і профільної кафедри; нижче – тип роботи (реферат), назва навчальної дисципліни, назва реферату; ще нижче, праворуч, – прізвище автора та номер групи, в якій навчається студент; науковий ступінь, звання та прізвище керівника; знизу сторінки – назва міста, в якому знаходиться навчальний заклад і рік написання реферату;
- 4) *у вступі* необхідно стисло обґрунтувати актуальність вибору теми індивідуальної творчої роботи, визначити мету та завдання роботи, дати стислу характеристику джерел, використаних при написанні реферату;
- 5) *в основній частині* роботи мають бути чітко та логічно послідовно викладені основні аспекти досліджуваної проблеми, наведені наукові факти; думки різних авторів повинні бути забезпечені посиланнями, а цитати – посторінковими виносками; у тексті реферату не повинно бути граматичних помилок і виправлень;
- 6) *висновки* повинні містити викладені у стислій формі основні власні узагальнення наукового змісту роботи, результати авторського аналізу.

7. Тестові завдання

1. Сучасне визначення «туризм» звучить так:

- а) це подорожі заради пізнання навколишнього світу;
- б) тимчасовий виїзд людини з місця проживання в оздоровчих, пізнавальних або професійно-ділових цілях без заняття оплачуваною діяльністю;
- в) це вивчення історичного минулого краю, що здійснюється на базі археологічних, друкованих та архівних джерел;
- г) вивчення проблем сучасного соціально-економічного життя краю.

2. Скільки туристичних регіонів визначено в межах України?

- а) дев'ять;
- б) десять;
- в) сім;
- г) п'ять.

3. Які гори називають «Гуцульськими Альпами»?

- а) Українські Карпати;
- б) Кримські гори;
- в) Вулканічний хребет;
- г) Рахівсько-Чивчинські.

4. Які річки беруть початок в Українських Карпатах?

- а) Десна, Дніпро, Прип'ять;
- б) Південний та Західний Буг;
- в) Сіверський Донець;
- г) Прут, Черемош, Дністер.

5. Назвіть найвисокогірніше озеро Карпат?

- а) Марічейка;
- б) Бербенескул;
- в) Синевир;
- г) Несамовите.

6. Озеро Бербенескул розташоване на висоті:

- а) 1500;
- б) 1801;
- в) 1000;
- г) 2032.

7. Яке озеро називають «Око Карпат»?

- а) Марічейка;
- б) Синевир;
- в) Бербенескул;
- г) Несамовите.

8. Висота Манявського водоспаду становить:

- а) 20м;
- б) 15м;
- в) 25м;
- г) 10м.

9. Висота водоспаду Женецький Гук становить:

- а) 20м;
- б) 15м;
- в) 5м;
- г) 25м.

10. Найдовший каскадний водоспад Українських Карпат є?

- а) Бухтівецький водоспад;
- б) Манявський водоспад;
- в) Водоспад Пробій;
- г) Прутський водоспад.

11. Які області входить Карпатський туристичний регіон?

- а) Тернопільська, Хмельницька, Вінницька, Чернігівська область;
- б) Волинська, Чернігівська, Черкаська, Житомирська область;
- в) Закарпатська, Львівська, Івано-франківська, Чернівецька область;
- г) Чернівецька Тернопільська, Хмельницька, Черкаська область.

12. Найменша область в Карпатському Регіоні є:

- а) Івано-Франківська;
- б) Закарпатська;
- в) Чернівецька;
- г) Львівська.

13. Національний Природний Парк «Карпатський» розташований у:

- а) Львівській області;
- б) Івано-франківській області;
- в) Чернівецькій області;
- г) Закарпатській області.

14. В якій природоохоронній території розташована гора Говерла?

- а) Природний заповідник «Горгани»;
- б) Карпатський національний природничий парк;
- г) Галицький Національний природний парк;
- д) Національний природний парк «Зачарований край».

15. Чорне Багно є найглибшим:

- а) озером Верховини;
- б) торфовим болотом українських Карпат;

- в) родовищем озокеритів в м. Борислав;
- г) родовищем кам'яної солі в смт. Солотвин.

16. Центр реабілітації диких тварин розташований у:

- а) м. Коломия;
- б) м. Косів;
- в) м. Солотвин;
- г) м. Галич.

17. Яку з перелічених видів рослин занесено до Червоної книги України?

- а) шафран Генфелів;
- б) проліски дволисті;
- в) анемона дібровна;
- г) фіалка запашна.

18. В якій природоохоронній території розташований Манявський скит та Пнівський замок?

- а) Галицький Національний природний парк;
- б) Природний заповідник «Горгани»;
- в) Карпатський національний природний парк;
- г) Національний природний парк «Зачарований край».

19. Національний Природний парк «Сколівські Бескиди» розташований у межах:

- а) Львівської області;
- б) Івано-Франківської області;
- в) Закарпатської області;
- г) Чернівецької області.

20. Всеукраїнський курорт Східниця розташований у межах:

- а) Львівської області;
- б) Івано-Франківської області;
- в) Закарпатської області;
- г) Чернівецької області.

21. Городище древньоруського літописного міста-фортеці Тустані знаходиться на території:

- а) Скелях Довбуша в Івано-Франківській області;
- б) Свидовецьких скелях в Закарпатській області;
- в) Скелі «Кінашки» в Чернівецькій;
- г) Урицьких скель в Львівській області.

22. Яку з перелічених видів карпатську рослину занесено до Червоної книги України?

- а) бук звичайний;

- б) дуб звичайний;
- в) ялина європейська;
- г) сосна кедрова європейська.

23. Яку з перелічених видів карпатську рослину занесено до Червоної книги України?

- а) бук звичайний;
- б) ялина європейська;
- в) дуб звичайний;
- г) сосна кедрова європейська.

24. Яку з перелічених видів карпатську рослину занесено до Червоної книги України?

- а) бук звичайний;
- б) ялина європейська;
- в) дуб звичайний;
- г) тис ягідний.

25. Які види тварин ж реліктами Карпат?

- а) тритон карпатський, глухар карпатський, біло-спинний дятел;
- б) лисиця звичайна, кабан дикий;
- в) бурий ведмідь, кедрівка, саламандра плямиста;
- г) карпатська білка, снігова полі.

26. Який з перелічених видів карпатських тварин занесено до Червоної книги України?

- а) карпатська білка, снігова полівка;
- б) лисиця звичайна, кабан дикий;
- в) жайворонок, перепілка, рожевий шпак, степовий орел;
- г) зубр, кіт лісовий, беркут, зміїд.

27. Національний Природний Парк “Гуцульщина” розташований у межах:

- а) Львівської області;
- б) Івано-франківської області;
- в) Закарпатської області;
- г) Чернівецької області.

28. Каскад Шешорських водоспадів розташований на річці:

- а) Дністер;
- б) Черемош;
- в) Пістинька;
- г) Прут.

29. Природний заповідник «Горгани» створений у межах:

- а) Львівської області;
- б) Івано-франківської області;
- в) Закарпатської області;
- г) Чернівецької області.

30. Центром декоративно-прикладного мистецтва, де виробляють «ліжник», є:

- а) с. Манява;
- б) смт. Ворохта;
- в) с. Яворів;
- г) с. Криворівня.

31. Хата-Музей «Тіні забутих предків» знаходиться у:

- а) м. Рахів;
- б) м. Косів;
- в) м. Верховина;
- г) м. Яремче.

32. Музей гуцульського побуту, етнографії та музичних інструментів Романа Кумлика знаходиться у:

- а) м. Рахів;
- б) м. Яремче;
- в) м. Верховина;
- г) м. Косів.

33. Музей «Хата-гражда» гуцульської господарки родини Харуків знаходиться:

- а) м. Рахів;
- б) м. Косів;
- в) м. Верховина;
- г) с. Криворівня.

34. Національний Природний Парк «Синевир» розташований у:

- а) Львівській області;
- б) Івано-Франківській області;
- в) Закарпатській області;
- г) Чернівецькій області.

35. Долина нарцисів» - унікальний ботанічний об'єкт, в якому охороняється найбільший у Середній Європі осередок нарцису вузьколистого знаходиться :

- а) поблизу м. Хуст;
- б) поблизу м. Колочава;
- в) поблизу м. Ужгород;
- г) поблизу м. Мукачево.

36. В якій із областей розташований водоспад Шипіт?

- а) Львівській області;
- б) Івано-Франківській області;
- в) Закарпатській області;

г) Чернівецькій області.

37. Поклади кам'яної солі, що розроблялися ще в період Римської імперії, розміщені в селищі:

- а) Солотвин;
- б) Чинадієво;
- в) Міжгір'я;
- г) Ясіня.

38. Термальні джерела кремнієво-азото-вуглекисло-хлоридно-натрієвих вод високої мінералізації знаходяться у:

- а) м. Берегово;
- б) смт. Солотвино;
- в) смт. Ясіня;
- г) смт. Міжгір'я.

39. У якому місті розташований Замок «Паланок»?

- а) м. Мукачево;
- б) м. Ужгород;
- в) м. Берегова;
- г) м. Рахів.

40. Замок Сент-Міклош розташований у:

- а) смт. Солотвин;
- б) смт. Чинадієво;
- в) смт. Міжгір'я;
- г) смт. Ясіня.

41. Палац графів Шенборнів (Замок Берегвар) розташований у:

- а) с. Карпати;
- б) смт. Міжгір'я;
- в) смт. Ясіня;
- г) м. Хуст.

42. Джерела мінеральної води «Нафтуся» розташовані на території:

- а) Львівської області;
- б) Івано-Франківської області;
- в) Закарпатській області;
- г) Чернівецької області.

43. Найбільше в Україні родовище озокериту розміщене в:

- а) м. Борислав;
- б) м. Дрогобич;
- в) м. Моршин;
- г) м. Трускавець.

44. Природний заповідник «Розточчя» розташований на території:

- а) Львівської області;
- б) Івано-Франківської області;
- в) Закарпатській області;
- г) Чернівецької області.

45. Державний історико-архітектурний заповідник «Хотинська фортеця» розташований у:

- а) Львівській області;
- б) Івано-Франківській області;
- в) Закарпатській області;
- г) Чернівецькій області.

46. Ансамблі вулиць центральної частини міста - О. Кобилянської, І. Франка, будинок-корабель розміщений у:

- а) м. Івано-Франківськ;
- б) м. Чернівці;
- в) м. Ужгород;
- г) м. Львів.

47. Бальнеологічні курорти - це?

- а) оздоровниці, лікування в яких базується на прийомі особливих мінеральних вод, що володіють терапевтичним впливом на людський організм;
- б) оздоровниці, лікування в яких базується на лікувальній грязі, що застосовується у вигляді ванн, аплікацій, тампонів, компресі;
- в) оздоровниці, в основні яких лікування повітряними і сонячними ваннами, а також купання;
- г) освоєна природна територія на землях оздоровчого призначення, що має природні лікувальні ресурси.

48. Гірськолижний курорт «Буковель» розташований у:

- Львівській області
- Чернівецькій області
- Закарпатській області
- Івано-Франківській області

49. Гастрономічний туризм - це?

- а) подорожі з метою отримання або вдосконалення знань подорожі, які здійснюються з професійних і комерційних інтересів;
- б) різновид туризму, пов'язаний з ознайомленням та дегустацією національних кулінарних традицій регіону;
- в) поїздки з метою активної участі у спортивних заходах або пасивної участі осіб, які бажають долучитися до престижної, визначної події у спорті.

50.Музей Гуцульської бриндзи розташований:

- а) Рахів;
- б) Косів;
- в) Верховина;
- д) Яремча.

8.Практичні завдання

Завдання 1. Намалюйте на контурній карті основні туристські потоки в Європі.

Завдання 2. Намалюйте на контурній карті основні туристські потоки Карпатського регіону.

Завдання 3. Розробіть туристський маршрут Карпатського регіону. Необхідно розбитися на групи по 5 осіб. Кожній групі потрібно вибрати маршрут довжиною більше 30 км. Скласти паспорт розроблювального маршруту, що має містити таку інформацію: назва маршруту; мета й завдання маршруту, тип маршруту; довжина маршруту; тривалість маршруту; фактор сезонності; початковий, кінцевий і проміжні пункти маршруту; категорії людей, на які розраховано маршрут; використання транспортних засобів; приблизна вартість маршруту.

Розробити інформаційний зміст маршруту (зміст усієї екскурсійної програми).

Складання програми туру.

Організація культурно-дозвільної програми на маршруті.

Організація проживання й харчування туристів під час туру.

Організація перевізного обслуговування туристів.

Туристські формальності й безпека подорожі.

Розробка пам'ятки для туристів.

Паспортні, митні, візові й фіскальні формальності тощо.

План розробки туру

Зібрати коротку географічну характеристику району подорожі (географічне положення, територіальна приналежність, клімат, природа, ресурси тощо).

2. Коротка історична довідка (походження місцевості, найважливіші події, роль у міжнародній історії тощо).

3. Вказати сезонність подорожі (цілий рік, сезонний маршрут, кращий час для подорожі).

4. Вибрати форму участі в подорожі (індивідуальна, групова, сімейна).
5. Вказати вік туристів, для яких розроблено тур (дитячий, молодіжний, зрілий, змішаний).
6. Указати тривалість подорожі (від 1 доби до 2 діб).
7. З'ясувати можливості вибору способів пересування шляхом до місця початку подорожі, а також усі види транспорту, які можуть бути надані туристові під час туру (авіаційний, залізничний, водний, автомобільний, кінний, велосипедний транспорт, а також канатна, монорейкова дороги, фунікулер, дельтаплан, повітряна куля тощо).
8. Вибрати форми проживання в місці відпочинку або подорожі (готель, мотель, готель, кемпінг, пансіонат, турбаза, притулок, хостел, тощо).
9. Скласти цікаву й різноманітну програму подорожі, включаючи розваги дозвілля. Основною програмою подорожі може бути огляд історичних визначних пам'яток; лікування грязями, водами; навчання іноземних мов; вивчення ремесел, звичаїв; проходження туристського маршруту тощо. Дозвільні розваги передбачають: відвідування кінотеатрів, концертних залів; відвідування виставок, вернісажів, галерей; участь у святах, шоу, дискотеках; відвідування спортивних комплексів, тренажерних залів, басейнів, тенісних кортів; екскурсії; катання на човнах, яхтах, серфінг, водні лижі тощо; відвідування зоопарків, заповідників, акваріумів; відвідування казино, залів ігрових автоматів, комп'ютерних ігор тощо.

Завдання 4. Розробіть туристський маршрут для Мукачівської ОТГ.

Необхідно розбитися на групи по 5 осіб. Кожній групі потрібно вибрати маршрут довжиною більше 20 км. Скласти паспорт розроблювального маршруту, що має містити таку інформацію: назва маршруту; мета й завдання маршруту, тип маршруту; довжина маршруту; тривалість маршруту; фактор сезонності; початковий, кінцевий і проміжні пункти маршруту; категорії людей, на які розраховано маршрут; використання транспортних засобів; приблизна вартість маршруту.

Розробити інформаційний зміст маршруту (зміст усієї екскурсійної програми).

Складання програми туру.

Організація культурно-дозвільної програми на маршруті.

Організація проживання й харчування туристів під час туру.

Організація перевізного обслуговування туристів.

Туристські формальності й безпека подорожі.

Розробка пам'ятки для туристів. Паспортні, митні, візові й фіскальні формальності тощо.

План розробки туру

Зібрати коротку географічну характеристику району подорожі (географічне положення, територіальна приналежність, клімат, природа, ресурси тощо).

Коротка історична довідка (походження місцевості, найважливіші події, роль у міжнародній історії тощо).

Вказати сезонність подорожі (цілий рік, сезонний маршрут, кращий час для подорожі).

Вибрати форму участі в подорожі (індивідуальна, групова, сімейна).

Вказати вік туристів, для яких розроблено тур (дитячий, молодіжний, зрілий, змішаний).

Указати тривалість подорожі (від 1, або 2 доби).

З'ясувати можливості вибору способів пересування шляхом до місця початку подорожі, а також усі види транспорту, які можуть бути надані туристові під час туру (авіаційний, залізничний, водний, автомобільний, кінний, велосипедний транспорт, а також канатна, монорейкова дороги, фунікулер, дельтаплан, повітряна куля тощо).

Вибрати форми проживання в місці відпочинку або подорожі (готель, мотель, готель, кемпінг, пансіонат, турбаза, притулок, хостел, тощо).

Скласти цікаву й різноманітну програму подорожі, включаючи розваги дозвілля. Основною програмою подорожі може бути огляд історичних визначних пам'яток; лікування грязями, водами; навчання іноземних мов; вивчення ремесел, звичаїв; проходження туристського маршруту тощо. Дозвільні розваги передбачають: відвідування кінотеатрів, концертних залів; відвідування виставок, вернісажів, галерей; участь у святах, шоу, дискотеках;

відвідування спортивних комплексів, тренажерних залів, басейнів, тенісних кортів; екскурсії; катання на човнах, яхтах, серфінг, водні лижі тощо; відвідування зоопарків, заповідників, акваріумів; відвідування казино, залів ігрових автоматів, комп'ютерних ігор тощо.

Завдання 5. Розробіть туристський маршрут країною Свалявського ОТГ.

Необхідно розбитися на групи по 5 осіб. Кожній групі потрібно вибрати маршрут довжиною більше 30 км.

Скласти паспорт розроблювального маршруту, що має містити таку інформацію: назва маршруту; мета й завдання маршруту, тип маршруту; довжина маршруту; тривалість маршруту; фактор сезонності; початковий, кінцевий і проміжні пункти маршруту; категорії людей, на які розраховано маршрут; використання транспортних засобів; приблизна вартість маршруту. Розробити інформаційний зміст маршруту (зміст усієї екскурсійної програми).

Складання програми туру.

Організація культурно-дозвільної програми на маршруті.

Організація проживання й харчування туристів під час туру.

Організація перевізного обслуговування туристів.

Туристські формальності й безпека подорожі.

Розробка пам'ятки для туристів.

Паспортні, митні, візові й фіскальні формальності тощо.

План розробки туру

Зібрати коротку географічну характеристику району подорожі ресурси тощо).

Коротка історична довідка (походження місцевості, найважливіші події, роль у міжнародній історії тощо).

Вказати сезонність подорожі (цілий рік, сезонний маршрут, кращий час для подорожі).

Вибрати форму участі в подорожі (індивідуальна, групова, сімейна).

Вказати вік туристів, для яких розроблено тур (дитячий, молодіжний, зрілий, змішаний).

Указати тривалість подорожі (1 доби).

З'ясувати можливості вибору способів пересування шляхом до місця початку подорожі, а також усі види транспорту, які можуть бути надані туристові під час туру (авіаційний, залізничний, водний, автомобільний, кінний, велосипедний транспорт, а також канатна, монорейкова дороги, фунікулер, дельтаплан, повітряна куля тощо).

Вибрати форми проживання в місці відпочинку або подорожі (готель, мотель, готель, кемпінг, пансіонат, турбаза, притулок, хостел, тощо).

Скласти цікаву й різноманітну програму подорожі, включаючи розваги дозвілля. Основною програмою подорожі може бути огляд історичних визначних пам'яток; лікування грязями, водами; навчання іноземних мов; вивчення ремесел, звичаїв; проходження туристського маршруту тощо.

Дозвільні розваги передбачають: відвідування кінотеатрів, концертних залів; відвідування виставок, вернісажів, галерей; участь у святах, шоу, дискотеках; відвідування спортивних комплексів, тренажерних залів, басейнів, тенісних кортів; екскурсії; катання на човнах, яхтах, серфінг, водні лижі тощо; відвідування зоопарків, заповідників, акваріумів; відвідування казино, залів ігрових автоматів, комп'ютерних ігор тощо.

Завдання 6. Дослідіть еволюцію туризму у контексті географічної науки, розкривши періоди: початкового, активного, інтенсивного, глобального освоєння туристичного простору.

Завдання 7. Схематично замалюйте у зошиті зв'язок географії туризму з іншими науками. Висвітліть прояв взаємозв'язку кожної з дисциплін.

Завдання 8. Користуючись бібліографічними джерелами, розкрийте змістовну суть наукових теорій, моделей та концепцій географії туризму:

- теорія розвитку туризму;
- теорія периферії у розвитку туризму;
- теорія циклів еволюції туристичного простору;
- модель сприйняття туристичного простору;

- рекреаційної системи;
- концепція ареалу туристичної активності;
- концепція самознищення розвитку туризму;
- концепція сталого розвитку туризму.

Завдання 9. Проаналізуйте бібліографічні та Інтернет джерела іноземних та українських дослідників з історії розвитку туризму «Туристичний простір і туристичне середовище».

Завдання 10. Користуючись науково-літературними, картографічними та іншими джерелами, розробіть та обґрунтуйте власну схему рекреаційно-туристичної регіоналізації України. Зазначте рівні таксономічних одиниць у представленій Вами регіоналізації. Нанесіть на контурну карту запропоновану Вами схему.

9. Глосарій

Термін «географія туризму» з'явився у США у 20-ті роки ХХ ст. Дещо пізніше, через 10-15 років, наукові статті друкувалися у Франції, Великій Британії, Японії. Основи «географії туризму» в Україні (яка була складовою частиною СРСР), почали формуватися у середині 60-х років ХХ ст.)

Адреналіновий туризм - види туристичної діяльності, пов'язані з ризиком та емоційною напругою, яка супроводжується надходженням у кров адреналіну - гормону, що підвищує споживання кисню і збільшує артеріальний тиск, вміст цукру в крові, стимулює обмін речовин.

Бердвотчер - учасник екологічного туру, метою якого є спостереження за життям птахів у природних умовах.

Бердвотчинг-тур - екологічна туристична подорож із метою спостереження за життям диких птахів у природних умовах, їх фотографування, вивчення тощо.

Вейкбординг - пристрій, який є комбінацією водних лиж, скейту, сноуборду і серфінгу; вид активного відпочинку. Катер буксирує вейкбордиста (райдера) водною поверхнею, який стоїть на широкій короткій дошці. Рухаючись зі швидкістю 30-40 км/год. із додатковим баластом на борті, катер залишає за

собою хвилю, яку райдер використовує як трамплін. Вейкбординг почав інтенсивно розвиватися на початку 1990-их років. Він здійснив революцію у водному спорті та відпочинку на воді так само, як свого часу сноуборд у гірськолижному спорті і гірському туризмі.

Геотуристичне положення - розташування географічного об'єкту (окрема культурно-історична пам'ятка, поселення, регіон, країна тощо) стосовно інших об'єктів, територіальних зосереджень рекреаційно-туристичних ресурсів, туристичних потоків, транспортних вузлів і магістралей, ринків збуту/отримання туристичних послуг тощо.

Гірський курорт - спеціально обладнане місце для відпочинку й оздоровлення у горах; елемент функціонально-територіальної структури рекреаційної системи; рекреаційно-туристична місцевість у горах із сприятливими для оздоровлення клімато-терапевтичними умовами і відповідною інфраструктурою та модулями розміщення.

Гірськолижний курорт - тип гірського курорту з відповідною інфраструктурою, призначеною для організації гірськолижного відпочинку (лижні поля і траси, механічні підіймачі, снігові гармати, засоби розміщення, заклади харчування тощо).

Глайдинг - польоти на парашані або планері з відкритою кабіною; вид екстремального відпочинку.

Дайвер - любитель підводного плавання; той, хто займається дайвінгом.

Дайвінг - підводне плавання зі спеціальним обладнанням з метою відпочинку, отримання нових вражень і знань; вид активного підводного туризму. При дотриманні відповідних вимог - елемент екологічного туризму.

Елефант-трекінг - прогулянка на слонах. Форма подорожі, при якій туристів розміщують на дерев'яному настилі, прив'язаному до спини слона і провозять найбільш екзотичними маршрутами. Елефант-трекінг - одна з ефективних форм знайомства з культурою і природою.

Кайонінг - спуск гірськими річками з порогами і водоспадами в гідрокостюмі із застосуванням примітивних плавзасобів або без них; вид екстремального водного відпочинку.

Кайтсерфінг (кайтинг) - екстремальний вид водного відпочинку, який вимагає відповідної фізичної підготовки; спорт, що поєднує в собі елементи віндсерфінгу, катання на водних лижах і акробатики. Особливість полягає в тому, що головною «рушійною» силою є спеціальний парашут (кайт), який нагадує великого повітряного змія, що виконує роль вітрила і буксирує кайтсерфера водною поверхнею.

Кліматичний курорт - елемент функціонально-територіальної структури рекреаційної системи; рекреаційна місцевість, де переважають сприятливі для покращання функціонування організму людини кліматотерапевтичні умови і створена відповідна інфраструктура для оздоровлення: засоби розміщення, заклади для харчування і оздоровлення, інженерні споруди, комунікації тощо. До кліматичних належать лісові, гірські, приморські, приозерні курорти.

Кораловий риф - підводна або частково надводна вапнякова споруда, що сформувалася на мілководді тропічних і субтропічних морів із кістяків коралових поліпів.

Краєвид - загальний вид місцевості, пейзаж, ландшафт; краєвид із вікна номеру - вид місцевості, який відкривається з вікна номеру засобу розміщення; важлива характеристика туристичного продукту, від якої певною мірою залежить його вартість

Курорт - рекреаційно-туристична місцевість зі сприятливими природними умовами і лікувальними ресурсами, де створена відповідна соціальна, виробнича і технічна інфраструктура для відпочинку, лікування й оздоровлення; елемент функціонально-територіальної структури рекреаційної системи.

Лижне поле - гірський природно-антропогенний ландшафт, відповідно обладнаний для гірськолижного відпочинку; гірський схил, на якому встановлені гірські витяги, снігові гармати та обладнані траси для спуску на лижах, санках, сноубордах т. ін.

Марціалльні води - мінеральні води з високим вмістом заліза.

Мегаліти - культові споруди III-II тис. до н. е. з величезних необроблених або напівоброблених кам'яних брил. Відомі в Європі (Стонхедж у Великій

Британії, Карнак у Франції, Кам'яна Могила в Україні), Північній Африці й ін. регіонах світу. Широко використовуються в туризмі як об'єкти для поклоніння, споглядання і т. ін.

Мінеральні води - підземні води, що характеризуються підвищеним вмістом біологічно активних компонентів (CO_2 , H_2S , As та ін.), часто мають підвищену температуру і радіоактивність. За складом виділяють карбонатні, сірководневі, залістисті й ін. води. Межею між прісними і мінеральними водами вважають мінералізацію 1 г/л. Застосовують, головним чином, для санаторно-курортного лікування і як столову воду.

Озокерит - природний нафтовий бітум; воскоподібна суміш твердих насичених вуглеводнів від темно-коричневого до чорного кольору. Озокерит - вид бальнеологічних ресурсів, який має протизапальні й обезболюючі властивості і використовується в рекреаційно-туристичній діяльності та медицині для оздоровлення і лікування теплом при артритах, артрозах, хронічних радикулітах, контрактурах, хронічних виразках гомілки та інших захворюваннях. Також застосовується у парфумерній і лакофарбовій промисловості.

Паломництво (названо за звичаєм християн привозити з Палестини пальмову гілку як пам'ять про здійснення подорожі до святих місць) - проща, мандрування богомольців до святих місць; нині - форма організації релігійного туризму; подорож із метою поклоніння релігійним святиням, яка пов'язується з певними календарними періодами, релігійними святами чи залежить від внутрішнього стану людини.

Парасейлинг - активний вид відпочинку, під час якого людина закріплюється із допомогою довгого тросу до транспортного засобу, зазвичай катеру і, дякуючи наявності спеціального парашута, ширяє у повітрі.

Пауер-скі - дошка без керма із вмонтованим двигуном внутрішнього згорання, призначена для пересування по воді.

Пауер-скілінг - вид екстремального відпочинку на воді з використанням спеціального пристрою - пауер-скі.

Печерні міста - залишки, головним чином середньовічних комплексів житлових, господарських, оборонних або сакральних (монастирі, храми) споруд, частково наземних, а частково - у природних чи штучних печерах. Належать до високо атрактивних культурно-історичних рекреаційно-туристичних ресурсів.

Підводний туризм - підводна подорож, зазвичай із пізнавальною метою, з використанням спеціального спорядження або в апаратах, призначених для підводного плавання - човнах, батискафах, батисферах і т. п.

Пляж - пологий, як правило, піщаний берег, зручний для купання і таласотерапії, а також спеціально обладнане місце на такому березі з кабінками для перевдягання, душем та іншою інфраструктурою; форма рельєфу морського узбережжя чи річкового берега.

Подорож - 1). Одне з центральних понять у туризмі, що означає поїздку або пересування пішки територією, віддаленою від місця постійного проживання з певною метою.

Поузада - невеликий високо розрядний готель у Португалії та Бразилії, розташований у колишніх заїжджих дворах, замках, палацах і родових маєтках.

Приморський курорт - елемент функціонально-територіальної структури рекреаційної системи; рекреаційна місцевість на морському чи океанічному узбережжі зі сприятливими для оздоровлення клімато терапевтичними умовами та відповідною інфраструктурою і модусами розміщення.

Радонові води - підземні води, насичені радоном (Rn) - радіоактивним інертним газом. Застосовуються при проведенні наукових досліджень, у медицині - при санаторно-курортному лікуванні.

Рафтинг - сплав гірською річкою на плотах, катамаранах чи невеликих човнах, не обладнаних двигунами; вид екстремального водного туризму. Виділяють «білий» або традиційний і «чорни» рафтинг. Останній - сплав вночі або підземними річками у повній чи частковій темряві.

Рив'єра - узбережжя Середземного моря з мальовничими краєвидами від м. Канни (Франція) до м. Спеція (Італія), де сформувалася одна з найбільш

популярних зон міжнародного туризму; будь-яка місцевість, що поєднує в собі гірські і морські краєвиди.

Сендбординг - спуск піщаною поверхнею зі схилів дюн, барханів на спеціально обладнаній дошці, яка називається сендбордом; екстремальний вид активного відпочинку в пустелях. Відповідно, сендбордист - той, хто займається сендбордингом.

«Сірий туризм» - види туристичної діяльності, зорієнтовані на людей з обмеженими можливостями.

Снорклінг - спостереження за підводним життям у природних умовах із використанням маски для підводного плавання і трубки для дихання; вид активного водного пізнавального відпочинку.

Сноупарк - спеціально відведені й обладнані гірські території для катання на сноумобілях і занять сноубордом. Створюються з метою обслуговування любителів зимового активного відпочинку і контролю за екологічною ситуацією.

Спа (спа-курорт, спа-відпочинок, спа-процедура) – (походить від назви бальнеогрязевого курорту в Бельгії; нині це слово має багато трактувань і може означати: мінеральне джерело, модний курорт, бальнеологічний курорт, пелюїдний курорт, оздоровчий міський центр, фітнес-клуб, гідромасажний кабінет чи басейн, методику оздоровлення і відпочинку тощо) - комплексна система оздоровлення і релаксації, яка надає можливість швидкого й ефективного відновлення психофізичної енергії, зняття стресу, покращання показників роботи серцево-судинної і нервової систем, стимулювання процесів виведення з організму токсинів.

Тематичний парк - складова частина сектору розваг індустрії туризму; інформаційно-пізнавальний центр відпочинку і розваг, створений за тематичним принципом із використанням новітніх технологій і орієнтований на сімейний відпочинок; вид штучного рекреаційно-туристичного середовища.

Термальні води - підземні води, температура яких перевищує 20°C. Води з температурою вище 37°C називають абсолютними. Використовуються в енергетичних установках і з лікувальними цілями.

Туризм «третього віку» - тури, в яких беруть участь люди старших вікових категорій; вид туризму за віком учасників.

Хвиля - водяний вал, що утворюється від коливання водної поверхні; специфічний ресурс розвитку окремих видів відпочинку на воді (серфінг, віндсерфінг).

Ключові поняття географічного краєзнавства

Географічне краєзнавство - наукове та навчальне вивчення окремих територій (краю, району, населеного пункту) з метою комплексного пізнання їхніх природних, соціально-економічних та культурних особливостей.

Рідний край - об'єкт дослідження краєзнавства; невелика територія (село, місто, адміністративний район, область), з якою пов'язана життєдіяльність людини.

Краєзнавча діяльність - діяльність, спрямована на пошук, дослідження, опис та збереження матеріальних і духовних пам'яток місцевості.

Об'єкт дослідження - природа, населення, господарство, історичне минуле та культура певної місцевості.

Краєзнавча характеристика - комплексний опис території, що включає географічне положення, рельєф, клімат, води, рослинний і тваринний світ, населення, господарство та пам'ятки.

Географічна назва (Топонім) - назва будь-якого географічного об'єкта (річки, міста, гори, вулиці), яка є джерелом інформації про історію та природу краю.

Експедиція - методичний прийом краєзнавства, що передбачає колективний огляд місцевості, пам'яток, підприємств для навчання чи ознайомлення.

Краєзнавчий музей - установа, що здійснює збирання, вивчення та експонування пам'яток природи та історії рідного краю.

Джерела краєзнавчих знань - матеріали, з яких отримують інформацію: карти, документи, спогади людей, літературні джерела, природні об'єкти, музейні експонати.

Екологічне краєзнавство - напрям, що досліджує стан довкілля місцевості, вплив господарської діяльності на природу та методи її охорони.

Методи краєзнавчих досліджень

Картографічний - використання та аналіз карт, атласів, планів місцевості.

Описовий - фіксація результатів спостережень за об'єктами природи чи культури.

Пошуковий (архівний) - робота з документами, літературою, музейними архівами.

Анкетування/інтерв'ювання - опитування місцевих жителів для збору історичних або топонімічних даних.

Структурні одиниці дослідження

Мікрорайон - найменша одиниця: село, частина міста.

Мезорайон - адміністративна область або район.

Основні терміни розміщення та послуг

Ваучер (Voucher) - документ, що підтверджує право туриста на послуги (готель, трансфер, екскурсії).

Трансфер (Transfer) - зустріч/проводи та перевезення туристів від аеропорту/вокзалу до готелю.

Чартер (Charter) - нерегулярний рейс літака, замовлений туроператором.

All Inclusive (AI) - «все включено»: проживання, харчування, напої, розваги.

Full Board (FB) - повний пансіон (триразове харчування).

Half Board (HB) —напівпансіон (сніданок та вечеря).

RO (Room Only) / BO (Bed Only) - проживання без харчування.

Учасники ринку

Туроператор - компанія, яка розробляє та формує тури (пакети).

Турагент - посередник, який реалізує тури, створені операторами.

Види туризму

Активний туризм - подорожі, пов'язані з фізичними навантаженнями (походи, сплави).

- Адреналіновий туризм - екстремальні види активності.

- Діловий туризм (MICE) - поїздки з професійною метою (конференції, зустрічі).
- Подієвий туризм - відвідування заходів (фестивали, концерти).
- Сільський туризм (агротуризм) - відпочинок у сільській місцевості.

Популярні сленгові та короткі терміни

Гарячий тур (Last-minute tour) - тур зі знижкою, який купують за кілька днів до вильоту.

Готельний ланцюг – об'єднання готелів під єдиним брендом та управлінням.

SPA-готель - готель з оздоровчим комплексом.

10. Рекомендована література

Базова

1. Гукалова І.В. Вступ до фаху: географія і суспільство. Навч. посіб. / І.В. Гукалова, Д.С. Мальчикова. – Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2015. – 268 с.
2. Мезенцева Н.І., Мезенцев К.В. Науково-дослідницький практикум з суспільної географії: Навч.-метод. видання. – К.: ДП «Прінт Сервіс», 2014. – 47с.
3. Олійник Я.Б., Шевчук С.М. Методологічні основи розвитку суспільної географії в Україні у ХХ столітті: Навч. посібник. – К.: ВГЛ «Обрії», 2011. – 168 с.
4. Топчієв О. Г. Методологічні засади географії: підручник / О. Г. Топчієв, Д. С. Мальчикова, І. О. Пилипенко, В. В. Яворська. – Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2020. – 366 с.
5. Топчієв О.Г. Регіоналістика: географічні основи регіонального розвитку і регіональної політики. Навч. посіб. / О. Г. Топчієв, Д. С. Мальчикова, В. В. Яворська. – Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2015. – 372 с.

Допоміжна

1. Доценко А.І. Територіальна організація розселення (теорія та практика). - К.: Фенікс, 2010. - 536 с.
2. Мезенцев К.В. Суспільно-географічне прогнозування регіонального розвитку: Монографія. - К.: ВПЦ «Київ, ун-т», 2005. - 253 с.

3. Немець К.А. Теорія і методологія географічної науки: методи просторового аналізу / Навчально-методичний посібник // К.А. Немець, Л.М. Немець. - Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2014. – 172 с.
4. Немець К.А., Немець Л.М. Просторовий аналіз у суспільній географії: нові підходи, методи, моделі: Монографія. - Харків: ХНУ, 2013. - 225 с.
5. Пащенко В.М. Методологія і методи наукових досліджень: навчальний посібник. – Ніжин: ТОВ «Видавництво «Аспект-Поліграф», 2009. - 212 с.

Інформаційні ресурси

1. Кузьма-Качур М. І., Горват М. В. Основи краєзнавства : навчальний посібник. К. : Видавництво Ліра-К, 2017. 256 с. URL: <ftp://192.168.192.250/Repository/Kuzma-Kachur%20M.I/Krayeznavstvo.pdf>.
[+електронний ресурс].
2. Рекреаційна географія : методичні рекомендації з вивчення дисципліни для студентів денної форми навчання спеціальностей 103 Науки про Землю (Географія) та 242 Туризм / укладач Л.І. Медвідь. Мукачево : МДУ, 2016. 56 с. [+електронний ресурс].
3. Кудла Н. Є. Сільський туризм: основи підприємництва та гостинності [Електронний ресурс] : навчальний посібник. К. : ЦУЛ, 2015. 152с. URL:
4. Унікальне Закарпаття : краєзнавча енциклопедія-довідник / укладачі: К.М. Мовчан, М.В. Бабіля, М.В. Глагола, Н.І. Гульпа, О.В. Гранчак, О.І. Довганич, І.С. Комят, Я.В. Дзищосєва, Д.І. Лендел, Х.Й. Матей, А.В. Мишанич, Я.М. Сабов, Л.І. Сливка, М.Д. Созанська. Мукачево : РВВ МДУ, 2019. 699 с. [+електронний ресурс].

Для нотаток

Навчально-методичне видання

ГЕОГРАФІЧНЕ КРАЄЗНАВСТВО І ТУРИЗМ

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти для

Спеціальність: 106 Географія

Укладач: Ільтьо Г.Ф.

Видруковано в редакційно-видавничому центрі МДУ

89600 м. Мукачево

вул.Ужгородська,26

Тел. 2-11-09

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців,*

Виготовлювачів розповсюджувачів видавничої продукції

Серія ДК №6984 від 20.11.2019р.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>